

IMPLEMENTING ACTIVE
MUSIC-MAKING IN UKRAINIAN SCHOOLS:
A COMPARATIVE ANALYSIS BASED ON THE UK MODEL

АКТИВНЕ МУЗИКУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ
МОДЕРНІЗАЦІЇ ШКІЛЬНОЇ ОСВИТИ В УКРАЇНІ
(НА ОСНОВІ ДОСВІДУ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ)

Bohdan Khrystenko¹

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-651-5-28>

Abstract. The article investigates the issue of the systemic shortage of practical music education in general secondary schools in Ukraine, which has deepened following the implementation of the integrated course "Arts" within the framework of the New Ukrainian School (NUS). The study analyzes the discrepancy between the declared goals of holistic personality development and the actual content of instruction, which focuses primarily on theoretical aspects. *The purpose* of the article is to substantiate the critical role of active music-making in modernizing school education and to analyze the possibilities of adapting the successful experience of the United Kingdom (Music Hubs system) with the aim of substantiating the necessity and determining the pathways for implementing active music-making in Ukraine. *Methodology* of the study is based on general scientific methods of analysis and synthesis, which allowed for the systematization of contemporary research in neurobiology and pedagogy; comparative-pedagogical analysis of educational models in the United Kingdom and Ukraine; as well as the application of systems approach methods to develop proposals for implementation. *The results* of the study lie in the theoretical substantiation of the critical importance of collective music-making for the formation of students' key competencies. A detailed overview of the mechanisms for funding, organization, and support of active music-making through the Music Hubs system in the UK is presented, serving as a basis

¹ PhD Student, Department of Musicology and Music Education,
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-0559-9431>

for further recommendations. *Practical implications.* The work provides specific recommendations for developing a strategy to modernize music education in Ukraine, particularly regarding the creation and institutional support of school orchestras/ensembles within the context of the NUS. *Value/Originality.* The research is defined by its comparative approach, which, for the first time in the Ukrainian scientific space, presents an effective foreign model (Music Hubs) and substantiates the feasibility of its adaptation to address the systemic problem in music education.

1. Вступ

Поточний стан музичної освіти в українських школах характеризується системною кризою, яка, попри прогресивні наміри освітніх реформ, продовжує поглиблюватися. Інтегрований курс «Мистецтво», запроваджений у рамках Нової української школи (НУШ), хоча й декларує благородні цілі цілісного розвитку особистості учня та освоєння ним культурних цінностей [1], на практиці призвів до розпорошення уваги та фактичної маргіналізації музичного компонента. У структурі інтегрованого уроку музиці приділяється лише частина навчального часу, що робить практично неможливим організацію повноцінної та систематичної практичної діяльності, такої як гра в ансамблі чи оркестрі.

Аналіз статусу-кво свідчить про низький пріоритет мистецької освіти в загальній ієрархії шкільних дисциплін. Згідно з Концепцією НУШ, на навчальну дисципліну «Музичне мистецтво» формально виділяється одна година на тиждень [2]. Однак у реальних умовах ці уроки часто «жертвуються» на користь предметів, що вважаються більш важливими для майбутнього учня, зокрема математики чи української мови. Ця практика, хоч і негласна, є поширеною та свідчить про хибне уявлення щодо ролі мистецтва в освітньому процесі. Проблема полягає не лише в недостатній кількості годин, але й у кваліфікації вчителів, які часто не мають спеціалізованої підготовки для викладання інтегрованого курсу, та у системі оцінювання, яка надає мистецькій діяльності меншої ваги порівняно з академічними предметами [3].

Фундаментальний розрив між деклараціями та реальністю особливо помітний при аналізі модельних навчальних програм. Програми

НУШ для 5–6 класів містять формулювання, що натякають на практичну діяльність, як-от «колективне музикування», «імпровізація на музичних інструментах» та «виконання вправ» [1]. Проте детальний розгляд очікуваних результатів навчання показує, що переважна більшість компетенцій зосереджена на теоретичних та аналітичних навичках: «сприяння цілісному розвитку особистості... в процесі сприйняття й інтерпретації творів мистецтва», «осмисленого сприймання мистецьких творів, їх аналізу», «висловлення вражень», «виокремлення засобів виразності» та «застосування базової термінології» [1]. Це створює парадоксальну ситуацію: система освіти прагне виховати творчу особистість, але пропонує для цього інструментарій, що здебільшого розвиває навички мистецтвознавця-теоретика, а не митця-практика.

Таким чином, формулюється ключова дослідницька проблема: недостатність активного, практичного музикування в українській шкільній програмі не лише обмежує творчий потенціал учнів, але й позбавляє їх фундаментальних когнітивних, соціальних та емоційних переваг, що переконливо доведені сучасною наукою. Ця стаття має на меті обґрунтувати нагальну необхідність системних змін у підходах до музичної освіти. Шляхом порівняльного аналізу успішного міжнародного досвіду, зокрема освітньої системи Великої Британії, та розробки практичних рекомендацій, буде запропоновано дорожню карту для імплементації моделі активного колективного музикування в освітній простір України.

2. Нейробіологічні та соціально-психологічні імперативи активного музикування в дитячому віці.

На відміну від пасивного слухання, гра на музичному інструменті є унікальною діяльністю, що вимагає одночасної та скоординованої роботи багатьох ділянок мозку. Як зазначає нейробіолог Аніта Коллінз, цей процес є еквівалентом «тренування для всього тіла» (full-body workout) для мозку, оскільки активує моторну, слухову та зорову кори, а також гіпокамп (відповідальний за пам'ять) та мозочок (координація) [4]. Таке комплексне навантаження призводить до вимірних позитивних змін у когнітивних функціях.

Одним із найбільш значущих ефектів є покращення виконавчих функцій – високорівневих когнітивних процесів, що відповідають за

планування, гнучкість мислення, робочу пам'ять та самоконтроль. Дослідження, проведене в Гарвардській медичній школі з використанням методу магнітно-резонансної томографії (МРТ), виявило підвищену активність у префронтальних областях кори головного мозку у людей з музичною освітою. Саме ці ділянки забезпечують ефективну обробку інформації та здатність швидко перемикатися з однієї задачі на іншу [7; 8].

Активне музикування безпосередньо тренує пам'ять та концентрацію. Процес читання нот, їх перетворення на конкретні рухи, запам'ятовування мелодійних ліній та ритмічних структур стимулює обидві півкулі мозку, що призводить до збільшення об'єму пам'яті та здатності до тривалої концентрації [5]. Численні дослідження підтверджують, що діти, які систематично займаються музикою, демонструють значно кращу вербальну пам'ять порівняно з їхніми однолітками [7; 8].

Зв'язок між музикою та іншими академічними дисциплінами також є науково доведеним фактом. Музика і мова тісно пов'язані в мозку, оскільки обробка ритму, мелодії та висоти звуку зміцнює фонемну обізнаність, що є критично важливою для розвитку навичок читання [5]. Діти-музиканти часто мають більший словниковий запас та краще розуміють прочитане. Не менш очевидним є зв'язок з математичними здібностями. Розуміння ритму, долей, музичних розмірів та патернів безпосередньо корелює з математичним мисленням. Коли дитина рахує такти або розпізнає ритмічні групи, вона, по суті, практикує базову арифметику, вчиться діленню, оперує дробами та розпізнає закономірності у захоплюючій та творчій формі [4].

Таким чином, сприйняття музичної освіти в Україні потребує кардинального переформатування. Дані з нейронауки та психології доводять, що активне музикування – це не другорядна «розвага», а потужний інструмент для розвитку базових когнітивних компетенцій, фундаментальних для успіху в будь-якій сфері. В українському контексті, де уроки мистецтва часто приносять у жертву заради «важливих» предметів, важливо усвідомити, що таке рішення є контрпродуктивним. Навички, що розвиваються під час гри на інструменті – концентрація, пам'ять, виконавчі функції – безпосередньо впливають на академічну успішність у тих самих «пріоритетних» дисциплінах. Отже,

аргументацію на користь музичної освіти слід перевести з площини «культурного розвитку» в площину «розвитку людського капіталу та когнітивних переваг». Це дозволить позиціонувати музику як «академічне силове тренування» (academic strength training) [6], роблячи її необхідністю очевидною для політиків, економістів та батьків.

Колективне музикування, зокрема гра в оркестрі чи ансамблі, є унікальною соціальною діяльністю, що формує ключові «м'які навички» (soft skills). На відміну від індивідуальних занять, ансамбль вимагає від учасників не лише технічної майстерності, але й здатності до глибокої взаємодії. Учні вчаться слухати одне одного, гармонізувати свої партії, координувати дії для досягнення спільної мети – створення єдиного, гармонійного звучання. Цей процес виховує повагу до внеску кожного, емпатію та почуття відповідальності за спільний результат, адже успіх залежить від співпраці всіх учасників [5].

Музика є потужним засобом для розвитку емоційного інтелекту. Вона надає дітям безпечний простір для вираження складних почуттів та емоцій, які вони ще не завжди можуть вербалізувати [5]. Граючи радісну мелодію або виконуючи сумний твір, дитина вчиться розпізнавати, ідентифікувати та керувати власними емоційними станами, що є основою для саморефлексії та емоційної регуляції [1].

Крім того, систематичні заняття музикою та підготовка до виступів виховують надзвичайно важливі риси характеру. Оволодіння інструментом вимагає часу, терпіння, дисципліни та наполегливості [5]. У світі миттєвого задоволення, музика вчить дітей долати труднощі та працювати заради довгострокової мети. Кожна маленька перемога, будь то вивчення складного пасажу чи успішний виступ перед аудиторією, значно підвищує впевненість у собі, самооцінку та стійкість до стресу [3].

Нарешті, спільне музикування відіграє важливу роль у соціальній згуртованості. Участь у музичних колективах дозволяє дітям формувати міцні дружні зв'язки з однолітками, які поділяють їхні інтереси. Це створює відчуття приналежності до спільноти, що є особливо важливим для сором'язливих або інтровертних дітей, для яких музика може стати потужним каналом соціалізації без тиску традиційного вербального спілкування. Дослідження, проведене в Університеті Торонто, продемонструвало, що навіть у ранньому віці спільний

спів та рух під музику з дорослим підвищує просоціальну поведінку у немовлят, роблячи їх більш схильними до допомоги іншим [6]. Це свідчить про глибокий, еволюційно закладений зв'язок між музикою та соціальною поведінкою.

3. Роль та структура колективного музикування в західних освітніх системах: досвід Великої Британії

У Великій Британії шкільні оркестри, бенди та ансамблі є не просто позакласною активністю, а інтегральною частиною освітнього процесу, що підтримується на рівні державної політики [9]. Яскравим прикладом такого підходу є Shireland CBSO Academy – перша державна школа у Великій Британії, створена у партнерстві з професійним оркестром (City of Birmingham Symphony Orchestra). У цій школі музика інтегрована в усі предмети, а кожен учень отримує безкоштовний інструмент та щотижневі уроки. Це демонструє, що музика розглядається не як окрема дисципліна, а як наскрізний інструмент навчання та розвитку [10].

Цей підхід активно просувається на національному рівні. Асоціація британських оркестрів (ABO) реалізує амбітну ініціативу «Оркестр у кожній школі» (An Orchestra in Every School), метою якої є забезпечення доступу до живого музикування для понад мільйона дітей. В основі ініціативи лежить розуміння, що групове музикування покращує концентрацію, настрій та зміцнює соціальні зв'язки, що є критично важливим для загального добробуту учнів [11].

Важливо, що участь в оркестрі розглядається не лише з точки зору музичного розвитку, але і як засіб для формування універсальних, трансферабельних навичок, що є надзвичайно цінними для майбутньої кар'єри в будь-якій галузі. До таких навичок належать:

– Командна робота: усвідомлення своєї ролі в колективі та вміння працювати разом для досягнення спільної мети.

– Організація та тайм-менеджмент: необхідність поєднувати індивідуальні заняття, репетиції та шкільне навчання розвиває навички планування.

– Вміння працювати під тиском: виступи на сцені вимагають високої концентрації та вчать долати хвилювання, що підвищує стресостійкість.

– Дисципліна: регулярні заняття виховують самодисципліну та наполегливість [15].

Британська модель приваблива своєю гнучкістю та інклюзивністю. Школи пропонують широкий спектр музичних колективів, що виходить далеко за рамки традиційного симфонічного складу. Поряд з класичними оркестрами та хорами, учні можуть долучитися до джаз-бендів, рок-гуртів, ансамблів перкусії, струнних чи духових інструментів. У школах, як-от Shireland CBSO Academy, можна зустріти навіть такі екзотичні для класичної традиції колективи, як ансамблі сталевих барабанів (steel pans) чи індійських барабанів табла [10].

Така варіативність має ключове освітнє значення. Вона дозволяє залучити до музикування дітей з найрізноманітнішими музичними смаками та інтересами, роблячи музичну освіту більш релевантною до сучасної культури та привабливою для підлітків. Фокус робиться не на сліпому відтворенні професійної моделі симфонічного оркестру, а на самому процесі спільної творчості, залученні та самовираженні. Це демократизує музичну освіту, роблячи її доступною та цікавою для всіх, а не лише для тих, хто орієнтований на класичну музику.

Для повного розуміння цінності активного музикування в західній освітній парадигмі варто звернутися до досвіду США, де участь у шкільних мистецьких заходах має прямий вплив на подальші освітні та кар'єрні перспективи. Участь в оркестрі, бенді чи театральній виставі є надзвичайно важливим елементом портфоліо абітурієнта при вступі до коледжу чи університету.

Провідні американські університети, такі як Принстон та Стенфорд, мають спеціальні розділи в аплікаційних формах, відомі як «Arts Supplement» або «Arts Portfolio». Вони дозволяють абітурієнтам, які досягли значних успіхів у мистецтві, продемонструвати свої таланти, навіть якщо вони не планують обирати мистецтво як основну спеціальність. Приймальні комісії розглядають ці досягнення не просто як хобі, а як доказ розвиненої, дисциплінованої, креативної та всебічної особистості. Це свідчить про те, що навички, здобуті під час занять мистецтвом, високо цінуються та вважаються предикторами успіху в навчанні та подальшому житті [12; 13].

Порівняльний аналіз підходів до музичної освіти в Україні та Великій Британії наочно демонструє фундаментальні відмінності у філософії, структурі та пріоритетах.

**Порівняльний аналіз моделей музичної освіти: Україна (НУШ)
та Велика Британія (National Plan for Music Education)**

Параметр	Україна (Інтегрований курс "Мистецтво", НУШ) [1; 3]	Велика Британія (National Plan for Music Education) [14]
Статус у навчальному плані	Інтегрований предмет, 1 година на тиждень, часто де-пріоритезований та «жертвується» на користь інших предметів.	Окремий предмет, частина національного куррикулуму. Рекомендовано мінімум 1 годину на тиждень у класі плюс широкі можливості для позакласних активностей.
Основний фокус	Переважно теоретичний: слухання, аналіз, інтерпретація, історія мистецтв. Практична діяльність є фрагментарною.	Практично-орієнтований: ключова мета – «навчити співати, грати на інструменті та створювати музику разом».
Доступ до інструментів	Не гарантований, повністю залежить від фінансових можливостей конкретної школи та ентузіазму вчителя. Системного забезпечення немає.	Централізована мета. Music Hubs отримують цільові капітальні гранти на закупівлю, обслуговування та надання інструментів школам.
Роль колективного музикування	Фрагментарна, здебільшого обмежується хором співом. Створення інструментальних ансамблів чи оркестрів є винятком, а не правилом.	Центральний елемент системи. Мета – надати кожній дитині можливість грати в ансамблях з раннього віку. Існує національна ініціатива «Оркестр у кожній школі».
Система підтримки	Відсутня централізована екосистема. Якість освіти залежить від ентузіазму та кваліфікації окремих вчителів та директорів шкіл.	Створена національна екосистема: Department for Education → Arts Council England → Music Hubs → Школи. Забезпечує фінансування, методичну підтримку та контроль якості.
Результат для учня	Набуття знань про мистецтво, розвиток навичок аналізу та інтерпретації творів.	Набуття практичних навичок гри на інструменті, досвід публічних виступів, розвиток трансферабельних навичок, створення цінного елемента для освітнього портфоліо.

Ця таблиця чітко ілюструє, що британська модель є системною, практично орієнтованою та спрямованою на максимальне залучення, тоді як українська залишається теоретизованою, фрагментарною та залежною від випадкових факторів.

4. Екосистема фінансування та підтримки музичної освіти у Великій Британії: аналіз моделі “Music Hubs”

Британський уряд розглядає музичну освіту як стратегічний пріоритет, що закріплено в ключовому програмному документі «The power of music to change lives: a national plan for music education» (2022). Цей план визначає національну візію до 2030 року, згідно з якою кожна дитина в Англії повинна мати можливість навчитися співати, грати на інструменті, творити музику разом з іншими та розвивати свої таланти [15].

Одним із ключових інструментів реалізації цього плану є вимога до кожної школи розробити власний «Music Development Plan» (План розвитку музичної освіти). Цей документ має детально описувати музичну пропозицію школи (як урочну, так і позакласну) та бути інтегрованим у загальний план розвитку школи. Така вимога має принципове значення: вона перетворює музичну освіту з відповідальності одного лише вчителя музики на спільну відповідальність усієї шкільної адміністрації, забезпечуючи її системну підтримку та планування [17].

Система фінансування музичної освіти у Великій Британії є централізованою та багаторівневою. Основний потік коштів іде від Department for Education (DfE) через Arts Council England (ACE) – національну агенцію з розвитку креативності та культури, яка виступає оператором програми та розподіляє гранти між регіональними структурами [15]. На 2024/25 навчальний рік на програму Music Hubs було виділено 79 мільйонів фунтів стерлінгів [20].

Гранти, що отримують Music Hubs, поділяються на два основні типи, що забезпечує комплексний підхід:

1. Revenue grant (операційний грант): покриває поточні витрати, пов'язані з координацією діяльності, організацією навчальних програм, оплатою праці викладачів та адмініструванням.

2. Capital grant (капітальний грант): цільове фінансування для закупівлі, ремонту та оновлення парку музичних інструментів, обладнання

та технологій, включаючи адаптивні інструменти для дітей з особливими освітніми потребами [16].

Незважаючи на наявність потужної державної підтримки, британська система не позбавлена проблеми нерівності. Існує значний розрив у забезпеченні музичної освіти між державними (state-funded) та приватними (independent/fee-paying) школами. За даними досліджень, 50% учнів приватних шкіл отримують систематичне музичне навчання, тоді як у державних школах цей показник становить лише 15% [21]. Ця нерівність проявляється і у ставленні до предмета: у приватних школах 92% вчителів вважають музику важливою частиною навчального процесу, тоді як у державних школах у найбідніших районах – лише 45% [22]. Саме для подолання цієї нерівності та забезпечення універсального доступу до якісної музичної освіти і була створена система Music Hubs.

Ключовим елементом британської системи є «Music Hubs». Важливо розуміти, що Music Hub – це не окрема організація, а **екосистема партнерства** на певній географічній території, діяльність якої координується однією провідною організацією (Hub Lead Organisation, HLO) [16]. Станом на 2024 рік в Англії функціонує 43 таких партнерства, що покривають всю територію країни [18].

Згідно з Національним планом, Music Hubs мають виконувати чотири ключові функції:

1. Забезпечити кожній дитині у віці 5–18 років можливість **навчитися грати на музичному інструменті** (зокрема, через програми групового навчання цілим класом – whole-class ensemble teaching).

2. Надати можливості **грати в ансамблях та виступати** на сцені з раннього віку.

3. Забезпечити чіткі, доступні та фінансово необтяжливі **шляхи для прогресу** (progression routes) для талановитих та вмотивованих учнів.

4. Розвивати комплексну **стратегію хорового співу**, щоб кожен учень мав можливість регулярно співати в хорі чи вокальному ансамблі [15].

Хаби діють як стратегічні посередники, експертні та ресурсні центри. Вони будують партнерства між школами, місцевими органами влади, професійними оркестрами, музичними закладами, громад-

ськими організаціями та представниками музичної індустрії, створюючи єдиний освітньо-культурний простір [23].

Саме в цій моделі криється відповідь на системні виклики, що стоять перед Україною. Модель Music Hubs була створена у 2012 році не просто для «підтримки музики», а для вирішення конкретних проблем: фрагментації освітніх послуг, відсутності єдиних стандартів якості та нерівного доступу, які були характерні для попередньої системи, де місцеві музичні служби діяли розрізнено. До реформи ці служби часто розглядали школи як «клієнтів», яким вони продавали свої послуги (наприклад, уроки від приходящих викладачів), але не мали мандату та інструментів для системного покращення якості музичної освіти в самих школах. Створення Music Hubs кардинально змінило цю парадигму. Хаби отримали мандат бути «чемпіонами, лідерами та експертними партнерами», які ведуть зі школами «систематичні, корисні та вимогливі розмови» про якість їхньої музичної освіти [19].

Для України це означає, що реформа не може обмежуватися лише виділенням коштів школам на закупівлю інструментів. Такий підхід неминуче призведе до неефективного використання ресурсів та збереження існуючої нерівності. Натомість необхідно створити аналогічні регіональні координаційні центри – умовні «Мистецькі осередки» – які б мали повноваження, фінансування та експертизу для проведення аудиту потреб, консультування шкіл, організації підвищення кваліфікації вчителів та побудови локальних партнерств. Це інституційна інновація, а не просто фінансова, яка здатна подолати ізоляцію окремих шкіл та залежність якості освіти від ентузіазму одного вчителя.

5. Проектування моделі шкільних оркестрів для України: культурні та практичні аспекти

Створення шкільних оркестрів має стати потужним інструментом відродження, збереження та популяризації багатой української музичної спадщини. Фундаментальною науковою базою для цього є праця Гната Хоткевича «Музичні інструменти українського народу», яка є першою комплексною спробою систематизації та опису українського народного інструментарію [25]. Друга редакція цієї праці, видана вже в наш час, є значно розширеною та поглибленою на концептуальному

рівні, що робить її безцінним джерелом для розуміння еволюції та потенціалу українських інструментів.

Міжнародний досвід підтверджує ефективність такого підходу. Угорщина є яскравим прикладом успішної інтеграції національного фольклору в систему загальної музичної освіти через метод, розроблений композитором та педагогом Золтаном Кодаям. В основі методу Кодая лежить використання автентичних народних пісень як «музичної материнської мови» дитини, що робить процес навчання більш природним, інтуїтивним та культурно обґрунтованим [24]. Хоча метод Кодая фокусується переважно на хоровому співі, його філософія використання автентичного народного матеріалу є абсолютно релевантною і для інструментальних ансамблів.

Виходячи з цього, пропонується створення в українських школах оркестрів «змішаного» типу. В таких колективах поряд із традиційними для європейського оркестру інструментами (скрипки, флейти, кларнети, труби) повноцінно звучатимуть українські народні інструменти: бандури, цимбали, сопілки, а згодом, можливо, й інші. Такий підхід дозволить досягти кількох цілей одночасно:

- Збагачення тембрової палітри: поєднання звучання класичних та народних інструментів створить унікальний, впізнаваний український оркестровий саунд.

- Культурна ідентифікація: учні не лише вивчатимуть музику, але й глибше пізнаватимуть власну культуру, що є надзвичайно важливим для формування національної свідомості.

- Створення унікального репертуару: це стимулюватиме українських композиторів та аранжувальників до створення нових творів та обробок народних пісень для таких незвичних складів.

Однією з переваг України є наявність значного кадрового потенціалу. Музичні академії, консерваторії та коледжі щорічно випускають велику кількість висококваліфікованих виконавців та педагогів. Однак через відсутність попиту та відповідної інфраструктури на ринку праці, багато з них змушені працювати не за фахом або шукати роботу за кордоном. Запуск національної програми створення шкільних оркестрів здатен кардинально змінити цю ситуацію, створивши тисячі нових робочих місць для диригентів, викладачів-інструменталістів, концертмейстерів та аранжувальників по всій країні.

**Орієнтовна вартість створення шкільного оркестру
(30–35 учасників) на базі учнівських
та середнього рівня інструментів в Україні [26; 27]**

Інструментальна група	Інструмент	Кількість	Середня ціна за одиницю (учнівська модель, грн)	Загальна вартість (грн)
Струнні смичкові	Скрипка	8	4,000 - 8,000	32,000 - 64,000
	Альт	3	5,000 - 9,000	15,000 - 27,000
	Віолончель	2	15,000 - 25,000	30,000 - 50,000
	Контрабас	1	30,000 - 50,000	30,000 - 50,000
Дерев'яні духові	Флейта	3	8,000 - 15,000	24,000 - 45,000
	Кларнет	3	7,000 - 12,000	21,000 - 36,000
	Саксофон-альт	2	22,000 - 35,000	44,000 - 70,000
Мідні духові	Труба	3	10,000 - 18,000	30,000 - 54,000
	Тромбон	2	12,000 - 20,000	24,000 - 40,000
	Валторна	1	25,000 - 40,000	25,000 - 40,000
Ударні	Малий барабан	1	5,000 - 8,000	5,000 - 8,000
	Ударна установка (базова)	1	15,000 - 25,000	15,000 - 25,000
	Оркестрові тарілки, трикутник	1 (комплект)	4,000 - 7,000	4,000 - 7,000
Народні інструменти	Бандура (учнівська)	2	15,000 - 25,000	30,000 - 50,000
	Сопілка (набір)	1	2,000 - 4,000	2,000 - 4,000
Аксесуари	Пюпітри, стійки, диригентський пульти	35	~800	28,000
РАЗОМ (орієнтовно)		~35		359,000 - 620,000

Існує також і виробничий потенціал. В Україні продовжують працювати підприємства з виготовлення музичних інструментів, найвідомішим з яких є львівська фабрика «Трембіта». Це підприємство, зокрема, є унікальним виробником бандур та цимбалів. Наразі такі

виробництва переважно існують за рахунок індивідуальних замовлень. Масштабна державна програма із забезпечення шкіл інструментами може стати потужним стимулом для відродження та модернізації української промисловості музичних інструментів, що, в свою чергу, створить додаткові робочі місця та збільшить податкові надходження.

Для переведення дискусії з теоретичної площини в практичну необхідно оцінити орієнтовну вартість створення одного шкільного оркестру. Запропонований склад є гнучким та адаптованим до шкільних реалій. Він не включає дорогі та складні для початківців інструменти (як-от гобой, фагот, арфа), натомість пропонує більш доступні та поширені аналоги (кларнет, саксофон). Розрахунок базується на моніторингу цін на учнівські (student) та середнього рівня (intermediate) моделі інструментів в українських інтернет-магазинах станом на 2025 рік.

Наведені дані демонструють, що орієнтовна вартість базового комплекту інструментів для шкільного оркестру становить від 359,000 до 620,000 гривень. Ця сума є значною для окремої школи, але цілком досяжною в рамках цільової державної або регіональної програми, особливо якщо враховувати довгостроковий освітній та соціальний ефект від таких інвестицій.

6. Формування нової культурної політики в українській освіті

За аналогією з успішною британською ініціативою, необхідно розробити та затвердити на державному рівні довгострокову національну програму «Оркестр у кожній школі». Метою програми має бути не просто одноразове забезпечення шкіл музичними інструментами, а створення сталої культури та екосистеми колективного музикування. Програма повинна передбачати поетапне впровадження:

– Перший етап (1-2 роки): запуск пілотних проєктів у кількох областях України для відпрацювання механізмів фінансування, логістики, розробки методичних матеріалів та підготовки кадрів.

– Другий етап (3-5 років): масштабування програми на всі регіони країни, з урахуванням досвіду пілотних проєктів.

– Третій етап (постійно): забезпечення сталості системи через регулярне фінансування, оновлення інструментарію, підвищення кваліфікації вчителів та розвиток інфраструктури подій.

На основі детального аналізу британської моделі Music Hubs, пропонується створення в Україні мережі регіональних «Мистецьких осередків». Ці осередки мають стати ключовими інституційними ланками між міністерством та школами, виконуючи функції, що виходять далеко за межі простого розподілу коштів. Їхніми ключовими завданнями мають стати:

– Стратегічне планування та розподіл фінансування: адміністрування капітальних та операційних грантів для шкіл регіону на основі аналізу потреб.

– Створення регіональних «бібліотек» музичних інструментів: формування парку якісних інструментів, які школи можуть орендувати або отримувати в довгострокове користування.

– Методична та експертна підтримка: організація курсів підвищення кваліфікації для вчителів музики та керівників оркестрів, надання консультацій, розробка репертуарних збірників.

– Побудова партнерств: координація співпраці між школами, музичними коледжами та академіями, філармоніями, театрами, громадськими організаціями та бізнесом.

– Моніторинг якості: здійснення регулярного моніторингу стану музичної освіти в регіоні та оцінка ефективності програм.

Для підтримки мотивації учнів та вчителів необхідно створити живу та насичену інфраструктуру подій. Це має бути багаторівнева система міжшкільних, міських, регіональних та всеукраїнських фестивалів, конкурсів, оглядів та спільних концертів. Така система створить для колективів чіткі творчі цілі, надасть можливість для обміну досвідом та сформує відчуття приналежності до великої національної музичної спільноти. Окрім конкурсних заходів, важливо розвивати формати співпраці, такі як зведені оркестри, спільні виступи шкільних колективів із професійними музикантами, замовлення українським композиторам нових творів для дитячих та юнацьких оркестрів, що сприятиме популяризації сучасної української музики.

Необхідно змінити статус музичної освіти в суспільній свідомості. Наявність у школі діючого, успішного оркестру чи ансамблю має стати одним із важливих маркерів престижності та якості освітніх послуг, елементом позитивного брендингу навчального закладу. Досягнення учнів у музичних колективах (участь у фестивалях, конкурсах,

концертах) мають офіційно визнаватися та включатися в учнівське портфоліо. За аналогією з американською системою, це портфоліо може надавати певні переваги при вступі до закладів вищої освіти, навіть на немистецькі спеціальності, як свідчення всебічного розвитку, дисциплінованості та вміння працювати в команді.

Запропонована реформа має значно ширший, синергетичний ефект, що виходить далеко за межі системи освіти. Її реалізація створить позитивні «хвилі» в економіці, культурі та соціальній політиці. Масове створення шкільних оркестрів сформує стабільний внутрішній попит на музичні інструменти, що стане потужним стимулом для відродження та розвитку вітчизняних виробників, як-от «Трембіта». Це, в свою чергу, призведе до створення нових робочих місць у промисловості. Водночас виникне тисячі вакансій для педагогів, диригентів та аранжувальників, що допоможе вирішити проблему працевлаштування випускників музичних вишів та зменшить «відтік мізків». Популяризація української класичної та народної музики через репертуар шкільних оркестрів зміцнить культурну ідентичність молодого покоління, ставши важливим елементом протидії зовнішній культурній експансії. Нарешті, розвиток соціальних навичок, таких як командна робота, емпатія та дисципліна, сприятиме формуванню більш згуртованого, відповідального та проактивного громадянського суспільства. Таким чином, інвестиції в масове активне музикування є не витратами, а стратегічною інвестицією в соціальну стійкість, економічний розвиток та культурний суверенітет нації. Це довгостроковий проєкт з високим мультиплікативним ефектом, який має бути представлений уряду як комплексна державна стратегія.

7. Висновки

Проведений аналіз доводить, що поточна модель викладання музики в українських загальноосвітніх школах, реалізована через інтегрований курс «Мистецтво», є застарілою, надмірно теоретизованою та системно неефективною. Вона не лише не досягає задекларованих цілей цілісного розвитку особистості, але й позбавляє цілі покоління дітей фундаментальних когнітивних, соціальних та емоційних переваг, які надає практика активного колективного музикування, і важливість яких неспростовно доведена сучасною наукою.

Основний аргумент цієї статті полягає в тому, що перехід до моделі, орієнтованої на практику, є критично необхідним для модернізації української освіти. Цей перехід має базуватися на найкращих міжнародних зразках, зокрема на британській екосистемі Music Hubs, яка довела свою ефективність у забезпеченні якості, доступності та сталості музичної освіти. Водночас, ця модель має бути творчо адаптована до українського культурного контексту, зокрема через широку інтеграцію унікального пласту українських народних інструментів у шкільні оркестри та ансамблі.

Кінцева теза полягає в тому, що впровадження активного музичування в кожную українську школу – це не розкіш, доступна лише в мирні та економічно стабільні часи, і не вузькопрофільна освітня реформа. Це фундаментальна, стратегічна інвестиція в когнітивне здоров'я, соціальну згуртованість та культурну життєздатність майбутніх поколінь українців. У довгостроковій перспективі, це інвестиція в людський капітал нації, її економічний потенціал та здатність протистояти зовнішнім загрозам. Тому розробка та реалізація відповідної національної програми має стати одним із пріоритетів державної політики.

Для подальшого наукового обґрунтування та успішної реалізації запропонованої реформи доцільно провести дослідження в таких напрямках:

- проведення лонгitudних досліджень впливу пілотних проєктів зі створення шкільних оркестрів на академічну успішність, психоемоційний стан та соціальні навички українських школярів;
- розробка детальних методик та репертуарних збірників для оркестрів змішаного складу (класичні та народні інструменти);
- економічне моделювання довгострокового впливу реформи на ринок праці, розвиток вітчизняної промисловості музичних інструментів та суміжні креативні індустрії.

Список літератури:

1. Модельна навчальна програма «Мистецтво. 5–6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти / авт. кол.: Л. М. Масол та ін. Київ : Міністерство освіти і науки України, 2025. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2025/modelni-navchalni-prohramy-pilotni-haluzi-2025-26-nr-5-6-klas/modelna-programa-mio-5-6.pdf> (дата звернення: 11.10.2025).

2. Федорець М. О. Загальна музична освіта України: розвиток в умовах інтеграції до європейського культурного простору. *Південноукраїнські мистецькі студії*. Одеса, 2023. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/17669/1/Fedorets.pdf> (дата звернення: 11.10.2025).

3. Мистецтво в початкових класах в Новій українській школі. *На Урок: освітній журнал*. URL: <https://naurok.com.ua/stattya-mistectvo-v-pochatkovih-klasah-v-noviy-ukra-nskiy-shkoli-417296.html> (дата звернення: 11.10.2025).

4. The Cognitive Benefits of Music Education: How Music Strengthens the Brain. *Save The Music Foundation*. URL: <https://www.savethemusic.org/blog/research/benefits-to-the-brain/> (дата звернення: 11.10.2025).

5. The Positive Impact of Music on Children's Cognitive and Social Skills. *American SPCC*. URL: <https://americanspcc.org/the-positive-impact-of-music-on-childrens-cognitive-and-social-skills/> (дата звернення: 11.10.2025).

6. How Music Primes the Brain for Learning. *NFHS*. URL: <https://nfhs.org/stories/how-music-primers-the-brain-for-learning> (дата звернення: 11.10.2025).

7. Osaka N. et al. How Two Brains Make One Synchronized Mind in the Inferior Frontal Cortex: fNIRS-Based Hyperscanning During Cooperative Singing. *Frontiers in Psychology*. 2015. Vol. 6. Article 1811. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2015.01811> (дата звернення: 11.10.2025).

8. Arbitrary methodological decisions skew inter-brain synchronization estimates in hyperscanning-EEG studies. *Imaging Neuroscience*. 2024. URL: https://direct.mit.edu/imag/article/doi/10.1162/imag_a_00350/124910/Arbitrary-methodological-decisions-skew-inter (дата звернення: 11.10.2025).

9. Why School Students Benefit Hugely from Playing in an Orchestra. *Oxford Royale Academy*. URL: <https://www.oxford-royale.com/articles/playing-orchestra-achieve> (дата звернення: 11.10.2025).

10. Promoting Music Education: UK School Run with an Orchestra. *Boston Brand Media*. URL: <https://www.bostonbrandmedia.com/news/promoting-music-education-uk-school-run-with-an-orchestra> (дата звернення: 11.10.2025).

11. The Association of British Orchestras calls on Government to support 'An Orchestra in Every School' initiative. *Music Mark*. URL: <https://www.musicmark.org.uk/news/the-association-of-british-orchestras-calls-on-government-to-support-an-orchestra-in-every-school-initiative/> (дата звернення: 11.10.2025).

12. The Arts Portfolio in Music. *Stanford University*. URL: <https://music.stanford.edu/admissions/prospective-undergraduate-students/arts-portfolio-music> (дата звернення: 11.10.2025).

13. Apply to College: How Consultants Help Music Majors Refine Their Student Portfolio. *Inside Music Schools*. URL: <https://insidemusicschools.com/blog/apply-to-college-how-consultants-help-music-majors-refine-their-student-portfolio/> (дата звернення: 11.10.2025).

14. The power of music to change lives: a national plan for music education. *GOV.UK*. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/the-power-of-music-to-change-lives-a-national-plan-for-music-education> (дата звернення: 11.10.2025).

15. Music Hubs. *Arts Council England*. URL: <https://www.artscouncil.org.uk/MusicHubs> (дата звернення: 11.10.2025).

16. Welcoming the National Plan for Music Education. *Arts Council England*. URL: <https://www.artscouncil.org.uk/blog/welcoming-national-plan-music-education> (дата звернення: 11.10.2025).

17. What are music education hubs (MEH)? *Making Music*. URL: <https://www.makingmusic.org.uk/faq/petition/what-are-music-education-hubs-meh> (дата звернення: 11.10.2025).

18. The National Plan for Music Education. *Sheffield Music Hub*. URL: <https://www.sheffieldmusicclub.org/pages/the-national-plan-for-music-education> (дата звернення: 11.10.2025).

19. Education Select Committee's Evidence Session on Music Hubs – 21 May 2024. *UK Parliament*. URL: <https://committees.parliament.uk/publications/47228/documents/244789/default/> (дата звернення: 11.10.2025).

20. Music Hubs: Funding Guidance & Resources. *Arts Council England*. URL: <https://www.artscouncil.org.uk/MusicHubs/Guidance> (дата звернення: 11.10.2025).

21. Who gets a music education? *Teacher Tapp*. URL: <https://teachtapp.com/articles/who-gets-a-music-education/> (дата звернення: 11.10.2025).

22. BPI calls on Government to tackle growing inequality in access to music in state schools. *BPI*. URL: <https://www.bpi.co.uk/news-analysis/bpi-calls-on-government-to-tackle-growing-inequality-in-access-to-music-in-state-schools> (дата звернення: 11.10.2025).

23. Local Plan for Music Education. *Arts Council England*. 2023. URL: <https://www.artscouncil.org.uk/sites/default/files/2023-06/Local%20Plan%20for%20Music%20Education%20guidance%202023-24%20Easy%20Read.pdf> (дата звернення: 11.10.2025).

24. Bartók and Kodály Collect Hungarian Folk Songs. *EBSCO Research Starters*. URL: <https://www.ebsco.com/research-starters/history/bartok-and-kodaly-collect-hungarian-folk-songs> (дата звернення: 11.10.2025).

25. Хоткевич Г. М. Музичні інструменти українського народу : монографія. 2-ге вид. Харків : Видавець Олександр Савчук, 2018. 512 с.

26. Музичний магазин інструментів та обладнання. *Muzline.ua*. URL: <https://muzline.ua/> (дата звернення: 11.10.2025).

27. Мережа магазинів музичних інструментів. *JAM.UA*. URL: <https://jam.ua/ua/> (дата звернення: 11.10.2025).

References:

1. Masol, L. M., et al. (2025). *Modelna navchalna prohrama «Mystetstvo. 5–6 klasy (intehrovanyi kurs)» dlia zakladiv zahalnoi serednoi osvity* [Model study program "Art. Grades 5–6 (integrated course)" for general secondary education institutions]. Kyiv: Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. Available at: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/Navchalni>.

prohramy/2025/modelni-navchalni-prohramy-pilotni-haluzi-2025-26-nr-5-6-klas/modelna-programa-mio-5-6.pdf (accessed October 11, 2025). (in Ukrainian)

2. Fedorets, M. O. (2023). *Zahalna muzychna osvita Ukrainy: rozvytok v umovakh intehtratsii do yevropeiskoho kulturnoho prostoru* [General music education of Ukraine: development in the conditions of integration into the European cultural space]. Odesa. Available at: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/17669/1/Fedorets.pdf> (accessed October 11, 2025). (in Ukrainian)

3. Mystetstvo v pochatkovykh klasakh v Novii ukrainskii shkoli. (n.d.). Na Urok. Available at: <https://naurok.com.ua/stattya-mistectvo-v-pochatkovich-klasah-v-noviy-ukra-nskiy-shkoli-417296.html> (accessed October 11, 2025). (in Ukrainian)

4. Khotkevych, H. M. (2018). *Muzychni instrumenty ukrainskoho narodu* [Musical instruments of the Ukrainian people]. (2nd ed.). Kharkiv: Vydavets Oleksandr Savchuk. (in Ukrainian)

5. Save The Music Foundation. (n.d.). *The Cognitive Benefits of Music Education: How Music Strengthens the Brain*. Retrieved from <https://www.savethemusic.org/blog/research/benefits-to-the-brain/>

6. American SPCC. (n.d.). *The Positive Impact of Music on Children's Cognitive and Social Skills*. Retrieved from <https://americanspcc.org/the-positive-impact-of-music-on-childrens-cognitive-and-social-skills/>

7. NFHS. (n.d.). *How Music Primes the Brain for Learning*. Retrieved from <https://nfhs.org/stories/how-music-primers-the-brain-for-learning>

8. Osaka, N., Minamoto, T., Yaoi, K., Azuma, M., Shimada, Y. M., & Osaka, M. (2015). How Two Brains Make One Synchronized Mind in the Inferior Frontal Cortex: fNIRS-Based Hyperscanning During Cooperative Singing. *Frontiers in Psychology*, 6, 1811. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2015.01811>

9. Author, A. (2024). Arbitrary methodological decisions skew inter-brain synchronization estimates in hyperscanning-EEG studies. *Imaging Neuroscience*. https://doi.org/10.1162/imag_a_00350

10. Oxford Royale Academy. (n.d.). *Why School Students Benefit Hugely from Playing in an Orchestra*. Retrieved from <https://www.oxford-royale.com/articles/playing-orchestra-achieve>

11. Boston Brand Media. (n.d.). *Promoting Music Education: UK School Run with an Orchestra*. Retrieved from <https://www.bostonbrandmedia.com/news/promoting-music-education-uk-school-run-with-an-orchestra>

12. Music Mark. (n.d.). *The Association of British Orchestras calls on Government to support 'An Orchestra in Every School' initiative*. Retrieved from <https://www.musicmark.org.uk/news/the-association-of-british-orchestras-calls-on-government-to-support-an-orchestra-in-every-school-initiative/>

13. Stanford University. (n.d.). *The Arts Portfolio in Music*. Retrieved from <https://music.stanford.edu/admissions/prospective-undergraduate-students/arts-portfolio-music>

14. Inside Music Schools. (n.d.). *Apply to College: How Consultants Help Music Majors Refine Their Student Portfolio*. Retrieved from <https://insidemusicschools>

com/blog/apply-to-college-how-consultants-help-music-majors-refine-their-student-portfolio/

15. Department for Education, & Department for Digital, Culture, Media & Sport. (2022). *The power of music to change lives: a national plan for music education*. GOV.UK. <https://www.gov.uk/government/publications/the-power-of-music-to-change-lives-a-national-plan-for-music-education>

16. Arts Council England. (n.d.). *Music Hubs*. Retrieved from <https://www.artscouncil.org.uk/MusicHubs>

17. Arts Council England. (n.d.). *Welcoming the National Plan for Music Education*. Retrieved from <https://www.artscouncil.org.uk/blog/welcoming-national-plan-music-education>

18. Making Music. (n.d.). *What are music education hubs (MEH)?*. Retrieved from <https://www.makingmusic.org.uk/faq/petition/what-are-music-education-hubs-meh>

19. Sheffield Music Hub. (n.d.). *The National Plan for Music Education*. Retrieved from <https://www.sheffieldmusicclub.org/pages/the-national-plan-for-music-education>

20. UK Parliament. (2024, May 21). *Education Select Committee's Evidence Session on Music Hubs*. Retrieved from <https://committees.parliament.uk/publications/47228/documents/244789/default/>

21. Arts Council England. (n.d.). *Music Hubs: Funding Guidance & Resources*. Retrieved from <https://www.artscouncil.org.uk/MusicHubs/Guidance>

22. Teacher Tapp. (n.d.). *Who gets a music education?*. Retrieved from <https://teachertapp.com/articles/who-gets-a-music-education/>

23. BPI. (n.d.). *BPI calls on Government to tackle growing inequality in access to music in state schools*. Retrieved from <https://www.bpi.co.uk/news-analysis/bpi-calls-on-government-to-tackle-growing-inequality-in-access-to-music-in-state-schools>

24. Arts Council England. (2023). *Local Plan for Music Education guidance 2023-24*. Retrieved from <https://www.artscouncil.org.uk/sites/default/files/2023-06/Local%20Plan%20for%20Music%20Education%20guidance%202023-24%20Easy%20Read.pdf>

25. EBSCO. (n.d.). *Bartók and Kodály Collect Hungarian Folk Songs*. Research Starters. Retrieved from <https://www.ebsco.com/research-starters/history/bartok-and-kodaly-collect-hungarian-folk-songs>

26. Muzychnyi mahazyn instrumentiv ta oblastuvannia [Music store of instruments and equipment]. (n.d.). Muzline.ua. Available at: <https://muzline.ua/> (accessed October 11, 2025). (in Ukrainian)

27. Merezha mahazyniv muzychnykh instrumentiv [Chain of musical instrument stores]. (n.d.). JAM.UA. Available at: <https://jam.ua/ua/> (accessed October 11, 2025). (in Ukrainian)